T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ORTAÖĞRETİM
TARİH DERSİ
(9, 10 VE 11. SINIFLAR)
ÖĞRETİM PROGRAMI

2018
2023

ORTAÖĞRETİM TARİH DERSİ (9, 10 VE 11. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTE, KAZANIM VE AÇIKLAMALARI

TARİH DERSİ (9. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI

1. ÜNİTE: TARİH VE ZAMAN

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.1.1. Bir araştırma alanı ve bilim dalı olarak tarihin konusunu, kapsamını ve diğer bilim dallarıyla ilişkisini açıklar.	*a) Tarihin konusunun zaman içindeki insan faaliyetleri ve bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan eserler ve değişimler olduğu belirtilir.* *b) Tarih biliminin diğer beşerî ve sosyal bilimler ile fen bilimlerinden farklılıklarına değinilir.*
9.1.2. Tarih öğrenmenin amaç ve yararlarını kavrar.	*a) Ortak hafızanın kimlik oluşturma ve toplumsallaşmadaki rolü üzerinde durulur.* *b) Mensubu olduğumuz toplum ve ülke ile içinde yaşadığımız dünyayı anlamak için geçmişi bilmemiz gerektiği üzerinde durulur.* *c) Günümüzde olup bitenleri anlayabilmek ve gelecek hakkında gerçekçi ve akılcı planlamalar yapabilmek için geçmişte meydana gelenlerin farkındalığına dayanan bir tarih bilincine sahip olmak gerektiği vurgulanır.* *ç) Tarihî olayların, bugünün bakış açısı ve değer yargılarıyla ele alınmasının tarihî gerçeklerin yorumlanmasına etkileri örnek olay ve metinler üzerinden ele alınır.*
9.1.3. Zamanı anlama ve anlamlandırmaya yönelik farklı yaklaşımları analiz eder.	*a) Farklı toplum ve kültürlerin geçmişin dönemlendirilmesinde kendi tarihlerindeki önemli olayları dikkate aldıklarına değinilir.* *b) Zaman içerisinde kullanılan farklı takvim sistemlerine (güneş yılı ve ay yılı esaslı takvimler) ve Türklerin kullandığı takvimlere (On İki Hayvanlı Türk Takvimi, miladi takvim, hicrî takvim, Celâli Takvimi, Rûmî Takvim) değinilir.* *c) Miladi takvim ile hicrî takvim arasındaki temel farklar vurgulanır.* *ç) Yüzyıl hesaplamalarının nasıl yapıldığı açıklanır.*

2. ÜNITE: İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.2.1. Kanıtlardan yola çıkarak yazının icadından önceki zamanlarda yaşayan insanların hayatı hakkında çıkarımlarda bulunur.	*a) Göbeklitepe, Çatalhöyük ve Çayönü gibi yerleşik hayata ve medeniyete dair bilinen en eski yerleşim yerlerinden günümüze kalan maddi kültür buluntuları incelenerek yazının icadına kadar ki zamanlarda insanoğlunun hayat tarzı, tabiat ile ilişkisi ve hayatta kalma mücadelesi (yeme-içme, giyinme ve barınma) ele alınır.* *b) Yazının icadından önceki dönemde hâkim olan sözlü kültür örneklerine (mitler, kuruluş efsaneleri) kısaca değinilir.* *c) Yazının icadından önceki zamana dair dönemlendirmeye kısaca değinilir.*
9.2.2. Yazının icadının insanlık tarihinde meydana getirdiği değişimi	*a) Yazının kullanılmasının yönetim işleri ile vergi ve muhasebe kayıtları üzerindeki*

fark eder.	*etkilerine değinilir.* *b) Kadîm tıp, astronomi ve coğrafya bilimlerinin amaç, konu ve yöntem açılarından modern zamanlardaki bilimlerden ne tür farklılıklara sahip olduğuna değinilir.*
9.2.3. İlk Çağ'da yeryüzündeki belli başlı medeniyet havzalarını tanır.	*a) İlk Çağ medeniyetleriyle ilgili başlıca olay ve olgular tarih şeridi üzerinde gösterilir. Başlıca gelişmeler olarak Sümerler'in yazıyı bulması (MÖ 3200), Urkagina Yasaları'nın çıkarılması (MÖ 2375), Anadolu'da yazının kullanılmaya başlanması (MÖ 1900), Hammurabi Kanunları (MÖ 1700), Kadeş Savaşı (MÖ 1296), Kadeş Antlaşması (MÖ 1280), Truva Savaşları (MÖ 1260-1250), Ege Göçleri (MÖ 1230), İlk Olimpiyatlar (MÖ 776), Roma'nın kurulması (MÖ 753), Lidyalıların parayı kullanmaya başlamaları (MÖ 680), Pers İmparatorluğu'nun kurulması (MÖ 550), İskender İmparatorluğu'nun kurulması (MÖ 359), Pers İmparatorluğu'nun yıkılması (MÖ 330), İskender İmparatorluğu'nun yıkılması (MÖ 323), Hz. İsa'nın doğumu (0), Milano Fermanı (313), Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlığın resmi din haline gelmesi (330), İznik Konsülü (325), Kavimler Göçü (375), Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması (395) ve Batı Roma'nın yıkılışı (476) verilir.* ***Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.*** *b) İlk Çağ'ın önemli medeniyet havzaları (Çin, Hint, İran, Anadolu, Mezopotamya, Mısır, Doğu Akdeniz, Ege Yunan), bu havzalardaki medeniyet teşekkülleri ve bunların insanlığa en önemli katkıları harita/haritalar üzerinde gösterilir.*
9.2.4. İlk Çağ'da coğrafya ve iklimin, insanların hayat ve geçim tarzları üzerindeki belirleyici etkisini analiz eder.	*a) Konar-göçer ve yerleşik hayat tarzlarının İlk Çağ'dan itibaren birbirlerini tamamlayan ve coğrafi şartlara bağlı olarak tercih edilen hayat tarzları olduğu vurgulanır.* *b) İlk Çağ'da insan topluluklarının kitlesel göçlerinin sebepleri (geçim imkânını kaybetme, iklim değişikliği, politik değişiklikler, inanç nedeniyle baskı altına alınma), belli başlı tarihî örneklerle (Ege Göçleri, Filistin'den Yahudi sürgünleri, ilk Hıristiyanların Roma baskısından kaçmaları) ele alınır.* *c) İlk Çağ'daki başlıca tüccar kavimler (Asurlular, Fenikeliler, Lidyalılar ve Soğdlar) ve faaliyet bölgeleri harita üzerinde tanıtılır. Bu toplulukların siyasi tarihlerine ayrıntılı şekilde girilmez.*
9.2.5. İlk Çağ'da siyasi gücün kaynaklarını siyasi organizasyon türleriyle ilişkilendirir.	*a) İlk Çağ'da Asya ve Avrupa'da varlığını sürdüren siyasi organizasyon türleri olarak tiranlık, aristokrasi, monarşi, demokrasi, cumhuriyet ve imparatorluğa değinilir.*

	b) Siyasi gücün meşruiyet kaynakları ve siyasi gücün maddi kaynakları (coğrafi yapı, hayat ve geçim tarzı, soy dayanışması, silahlı güç) üzerinde durulur.
9.2.6. İlk Çağ'da hukuk sistemlerinin oluşturulmasında etkili olan dinî ve beşerî kaynakları kavrar.	*Sözlü ve yazılı hukuk kaynaklarına (akıl, gelenek ve kutsal kitaplar) ilişkin tarihî örnekler (Urkagina ve Hammurabi Kanunları, Hitit Hukuku ve Tevrat) ele alınır.*

3. ÜNITE: ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.3.1. Orta Çağ'da yeryüzünün çeşitli bölgelerinde kurulan siyasi ve sosyal yapıları tanır.	*a) Orta Çağ'daki başlıca siyasi gelişmeler tarih şeridi üzerinde gösterilir. Başlıca siyasi gelişmeler olarak Sasani Devleti'nin yıkılması (651), Vizigot Krallığının sona ermesi (711), İslamiyet'in Hindistan'da yayılmaya başlaması (1000), Katolik-Ortodoks bölünmesi (1054), Moğol İmparatorluğu'nun kurulması (1196), Magna Carta (1215), Moğol İmparatorluğu'nun parçalanması (1227),İngiltere'de parlamenter sisteme geçilmesi (1295), Yüzyıl Savaşları (1337-1453) ve Avrupa'da Veba Salgını (1347-1351) verilir.* ***Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.*** *b) Orta Çağ'ın çeşitli dönemlerinde ortaya çıkmış/kurulmuş olan belli başlı siyasi yapılar haritalar üzerinde gösterilir.* *c) Orta Çağ'daki siyasi yapılar; aralarındaki farklılıklar vurgulanarak gücün meşruiyet kaynağı, gücün maddi kaynakları (coğrafi yapı, hayat ve geçim tarzı, soy dayanışması ve silahlı güç), güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu temaları çerçevesinde ele alınır.*
9.3.2. Orta Çağ'da tarım ve ticaretin yaygın ekonomik faaliyetler olduklarını kavrar.	*a) Tarıma dayalı ekonomilerde artı ürünün bölüşümü ile toprak mülkiyeti ve vergilendirmenin siyasi ve sosyal organizasyonların (monarşi, feodalite, tabakalı toplum, kast sistemi) oluşmasındaki işlevleri ele alınır.* *b) Orta Çağ'da Asya ve Avrupa arasındaki ticarete konu olan mallara, nakliye araçlarına, ticaret mekânlarına (arasta, bedesten, han, kapan, ribat, kervansaray, pazar, liman, panayır) ve madeni paralara değinilir.* *c) Kral Yolu, İpek Yolu, Kürk Yolu ve Baharat Yolu'nun dünya ticaretindeki rollerine ve bu yollara hâkim olma mücadelelerinin gerekçelerine vurgu yapılır. Söz konusu ticaret güzergâhları harita/haritalar üzerinde gösterilir.*
9.3.3. Orta Çağ'da Asya ve Avrupa'da askerî organizasyon biçimleri ile toplumların yaşam tarzları (konar-göçer ve yerleşik) arasındaki bağlantıları analiz eder.	*a) Asya ve Avrupa'da var olan askerî organizasyon türlerine değinilirken bağımsız ya da ücretli savaşçı toplulukların düzenli ve disiplinli ordulara dönüşmesine de değinilir.* *b) Yerleşik ve konar-göçer toplulukların sosyoekonomik yapıları kazanım bağlamında kısaca ele alınır.*
9.3.4. İlk Çağ'ın sonlarından itibaren gerçekleştirilen hukuki	*a) Bu dönemin başlıca kanun metinleri (Roma Hukuku, Justinianus Kanunları, Cengiz*

düzenlemelerin günümüzün evrensel hukuk ilkelerine temel teşkil ettiğini kavrar.	*Yasası) kısaca ele alınır.* *b) Seçme örnek ve uygulamalardan hareketle (hukuki metinler, aile ve iş akitleri, ceza infaz yöntemleri) insan topluluklarının kültür ve gelişmişlik düzeyleri ile sosyal yapılarının hukuk kurallarını ve bu kuralların uygulanmasını farklılaştırdığı vurgulanır.*

4. ÜNİTE: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.4.1. Türklerin Asya'da tarih sahnesine çıktıkları ve yaşadıkları alanlar ile başlıca kültür çevrelerini tanır.	*a) Türk adının anlamı açıklanarak ilk Türk devletlerinin hâkim oldukları alanlar harita üzerinde gösterilir.* *b) İlk Türk devletleriyle ilgili başlıca siyasi gelişmeler tarih şeridi üzerinde gösterilir. Başlıca siyasi gelişmeler olarak Asya Hun Devleti'nin kurulması (MÖ 220), Asya Hun Devleti'nin yıkılması (216), Avrupa Hun Devleti'nin kurulması (370), Kavimler Göçü (375), Avrupa Hun Devleti'nin yıkılması (496), I. Kök Türk Devleti'nin kurulması (552), I. Kök Türk Devleti'nin yıkılması (630), II. Kök Türk Devleti'nin kurulması (682), II. Kök Türk Devleti'nin yıkılması (742), Uygur Devleti'nin kurulması (744) ve Uygur Devleti'nin yıkılması (840) verilir.* ***Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.***
9.4.2. İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.	*a) Asya Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri, gücün meşruiyet kaynağı (Gök Tengri ve Kut inançları); gücün maddi kaynakları (coğrafi yapı, konargöçer hayat tarzı, soy dayanışması ve silahlı güç); güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu (kurultay, ikili teşkilat yapısı ve ülüş ilkesi) temaları çerçevesinde ele alınır.* *b) "Töre"nin Türk toplum yapısı ve hukuk sistemindeki yeri ve önemi vurgulanır.* *c) Kazanım kapsamındaki konular işlenirken Orhun Kitabelerinden örnekler verilir.*
9.4.3. İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.	*a) Tarıma uygun olmayan bozkır coğrafyasının Türk topluluklarını konar-göçer hayat tarzına yönelttiği vurgulanır.* *b) Türk toplulukların çeşitli dönemlerde Asya içlerine ve Asya dışına yaptıkları kitlesel göçlerin onların hayat tarzlarına etkisi açıklanır.* *c) Askerî kültürün Türk hayat tarzındaki yeri ve öneminden hareketle Türk topluluklarının geliştirdiği ve dünya askerî tarihine mal olmuş teşkilat, teçhizat ve taktikler (süvarilik, onlu teşkilat, ok ve yay, üzengi, Turan taktiği) vurgulanır.*
9.4.4. Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılardan analiz eder.	*a) Kavimler Göçü ile Asya ve Avrupa'daki siyasi yapılarda meydana gelen değişim harita üzerinde gösterilir.* *b) Avrupa Hun Devleti'nin kuruluşuna ve bu devletin Avrupa'ya etkilerine değinilir.* *c) Türk topluluklarına kısaca değinilir.*
9.4.5. Asya merkezli Türk Devletlerinin çevrelerindeki devletlerle	*a) Hun, Kök Türk, Uygur ve Hazar Devletlerinin Çin, Sasani ve Bizans Devletleri ile*

ilişkilerinin çok boyutlu yapısını analiz eder.	*ilişkilerinden hareketle konar-göçer ve yerleşik topluluklar arasındaki ilişkilerin çatışma ve uzlaşma eksenli olarak askerî ve ekonomik boyutlarda gerçekleştiği vurgulanır.* *b) Hun, Kök Türk, Uygur ve Hazar siyasi teşekküllerinin hâkimiyetleri altındaki topraklarda ticareti canlandırmaya yönelik politikaları ile bu politikaların gerekçeleri üzerinde durulur.*

5. ÜNİTE: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.5.1. İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.	*a) İslamiyet'in ortaya çıktığı ve yayıldığı dönemlerdeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmeler tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterilir. Başlıca siyasi gelişmeler olarak Hz. Muhammed'e peygamberliğin gelişi (610), Müslümanların Habeşistan'a hicret etmesi (615), Müslümanların Medine'ye hicret etmesi (622), Medine Sözleşmesi (622), Bedir Savaşı (624), Uhud Savaşı (625), Hendek Savaşı (627), Hudeybiye Barışı (628), Hayber'in Fethi (629), Mute Seferi (629), Mekke'nin Fethi (630), Huneyn Seferi (630), Taif Seferi (630), Tebük Seferi (631), Veda Haccı ve Hz. Muhammed'in vefatı (632) verilir.* ***Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.*** *b) Hz. Muhammed'in peygamberliğinin öncesinde Mekke'deki ve Arap Yarımadası'nın geri kalan kısmındaki siyasi durum ve toplumsal düzen ana hatlarıyla ele alınır.* *c) "Cahiliye Dönemi" kavramı toplum düzeni açısından açıklanır.*
9.5.2. Hz. Muhammed ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini kavrar.	*a) Hz. Muhammed Dönemi'nde Müslümanların kendilerini korumak ve İslam'ı yaymak üzere gerçekleştirdikleri muharebelere değinilir. Muharebelerin sadece önem ve amaçları vurgulanarak diğer ayrıntılara girilmez.* *b) Medine Sözleşmesi'nin öngördüğü toplum düzeni ve ilk kurumsal yapılanmalar (eğitim, idare, güvenlik ve yargı) ele alınır.* *c) Dört Halife Dönemi'nde İslam toplumunun idaresi, sınırların genişlemesi ve ihtidalar üzerinde durulur.* *ç) Dört Halife Dönemi'nde İslam toplumunda yaşanan siyasi mücadeleler ile sosyal karışıklıkların sebep ve sonuçlarına ana hatlarıyla değinilir.*
9.5.3. Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.	*a) Emeviler Dönemi'nde hilafetin saltanata dönüştüğü ve Arap olmayan unsurların (mevali) zaman zaman devlet idaresi ve sosyal yaşamda bazı haklardan mahrum bırakıldıkları vurgulanır.*

	b) Emeviler Dönemi'nde inanç ve siyaset ilişkisi ile keskinleşmeye başlayan mezhebi yönelimler ele alınır. *c) Emeviler Dönemi'nde İslamiyet'in Kuzey Afrika ve Avrupa'daki yayılışına ve İslam kültürünün Avrupa'ya etkilerine değinilir. Endülüs'teki düşünce ve kültür dünyası; önemli şahsiyetler ve tercüme faaliyetleri ekseninde özellikle vurgulanır.*
9.5.4. Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri kavrar.	*a) Abbasiler Dönemi'ndeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmelere kısaca değinilir.* *b) Halife Me'mun ve Mu'tasım Dönemlerinde Türk asker ve devlet görevlilerinin Abbasi devlet yönetiminde artan etkisi ve bu durumun sonuçları açıklanır.* *c) İslam hâkimiyetinin Afrika'daki genişlemesinden hareketle Tolunoğulları (868-905), İhşîdîler (935-969), Eyyubiler (1174-1250) ve Memlûk Devleti (1250-1517) öne çıkan özellikleriyle kısaca ele alınır.*
9.5.5. Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri değerlendirir.	*a) İslam medeniyetinin ilim ve eğitim kurumları (Beytü'l-hikme, medreseler, camiler ve kütüphaneler) kısaca tanıtılır.* *b) İslam medeniyetinde kabul görmüş dinî (naklî) ve aklî ilimler ayrımı üzerinde durulur.* *c) İslam âlimlerinin nazari (teorik) ve bütüncül bir perspektifle kişinin kendini, âlemi ve Allah'ı tanıması maksadı güden bir ilim anlayışına sahip oldukları vurgulanır.* *ç) İslam medeniyetine mensup olup farklı bilim alanlarındaki çalışmaları ile düşünce ve bilim tarihine geçmiş önemli âlimleri (Farabi, İbn-i Sina, İmam Gazali, İbn-i Rüşd) öne çıkan çalışmaları, fikir ve eserleri yönüyle ele alınır. İslam kültür ve medeniyetinde farklı ilmî havzalara önemli ekollere ve şahıslara harita ve infografiklerle değinilir.* *d) İslam dünyasında ortaya çıkan bilimsel gelişmelere ve bu gelişmelerin Avrupa'ya etkilerine kısaca değinilir.* *e) İslam medeniyetinde sanata verilen önem ve öne çıkan sanat dallarına değinilir.*

6. ÜNİTE: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
9.6.1. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeye başlamaları ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	*Başlıca siyasi gelişmeler olarak Talas Savaşı (751), Karahanlı Devleti'nin kurulması (840), Gazneli Devleti'nin kurulması (963), Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması (1040), Dandakan Savaşı (1040), Pasinler Muharebesi (1048), Malazgirt Muharebesi (1071) ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması (1077), Harzemşahlar Devleti'nin kurulması (1097), Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması (1157), Gazneli Devleti'nin*

	yıkılması (1187), Karahanlı Devleti'nin yıkılması (1212), Harzemşahlar Devleti'nin yıkılması (1230) verilir. ***Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.***
9.6.2. Türklerin İslamiyet'i kabul etme sürecine etki eden faktörleri açıklar.	*a) Türk topluluklarının İslamiyet'i kabullerinin bir anda ve toplu olarak değil aşamalı olarak ve farklı tarihlerde gerçekleştiği vurgulanır.* *b) Acemler, Berberiler ve Kürtlerin İslam dinini kabul etme süreçlerine kısaca değinilir.*
9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	*Dönemin yazılı eserleri "Kutadgu Bilig", "Divânü Lûgati't-Türk", "Atabetü'l-Hakayık" ve "Divân-ı Hikmet"e kısaca değinilir.*
9.6.4. Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içerisindeki önemi bağlamında açıklar.	*a) Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmelerinin Türk ve İslam tarihinde meydana getirdiği siyasi, sosyal ve kültürel etkilere değinilir.* *b) Dandanakan, Pasinler ve Malazgirt Muharebelerinin sebep ve sonuçları kısaca ele alınır.* *c) Büyük Selçuklu Devleti'nin Tuğrul Bey Dönemi'nde İslam dünyasında koruyucu rol üstlendiğine değinilir.* *ç) Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine değinilir.*
9.6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını kavrar.	*a) Büyük Selçuklu Devleti'nin güç ve yönetim yapısı; gücün meşruiyet kaynağı, gücün maddi kaynakları, güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu temaları çerçevesinde ele alınır.* *b) İran ve Türk devlet geleneklerine ait unsurların Büyük Selçuklu devlet teşkilatında birlikte yer aldığı vurgulanır.* *c) Nizâmülmülk'ün "Siyasetnâme" adlı eseri devlet yöneticilerinde aranan özellikler açısından incelenir. Ayrıca Nizamiye Medreseleri yapılanması ve Gazalî'nin bu medereselere etkisine değinilir.* *ç) Selçuklu kültür ve medeniyetinin ana unsurları (bilimsel ve düşünsel gelişim, mimari, sanat ve edebiyat alanlarındaki faaliyetler) işlenir.*

TARİH DERSİ (10. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI

1. ÜNİTE: YERLEŞME VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SELÇUKLU TÜRKİYESİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.1.1. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışı arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	Başlıca siyasi gelişmeler olarak Saltuklular Beyliği'nin kurulması (1072), Danişmentliler Beyliği'nin kurulması (1080), Mengücekliler Beyliği'nin kurulması (1080), Çaka Beyliği'nin kurulması (1081), Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması (1077), I. Haçlı Seferi (1096-1099), Artuklular Beyliği'nin kurulması (1102), II. Haçlı Seferi (1147-1149), Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması (1157), Eyyubiler Devleti'nin kurulması (1174), Miryokefalon Muharebesi (1176), III. Haçlı Seferi (1189-1192), Moğol İmparatorluğu'nun kurulması (1196), IV. Haçlı Seferi (1202-1204), Bâbailer Ayaklanması (1240), Kösedağ Muharebesi (1243), Memlûklular Devleti'nin kurulması (1250), Ayn-ı Calut Muharebesi (1260), Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçeyi resmî dil ilan etmesi (1277) ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılması (1308) verilir. **Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.**
10.1.2. Anadolu'ya yapılan Türk göçlerinin sosyokültürel etkilerini analiz eder.	a) Oğuz göçleri sırasında Türklerin Anadolu'da yerleşmesini kolaylaştıran nedenler kısaca açıklanır. b) Türkiye isminin doğuşu açıklanır. Öğrencilerin, Anadolu'nun Türkiye olarak adlandırılmasının nedenleri ile ilgili çıkarımda bulunmaları sağlanır. c) Öğrencilerin, Anadolu ile birlikte Irak ve Suriye bölgesine yapılan göçlerin, bu bölgelerde günümüze kadar devam eden Türkmen varlığına etkilerini analiz etmeleri sağlanır. ç) İç Asya'nın batısında kurulan Türk Devleti'nin devamlılığı Büyük Selçuklu, Türkiye Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devletleri üzerinden vurgulanır.
10.1.3. Anadolu'daki ilk Türk siyasi teşekküllerinin birbirleriyle ve çevre devletlerle olan ilişkilerini uzlaşma ve çatışma bağlamında değerlendirir.	a) Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinin birbirleriyle ve çevre devletlerle olan ilişkilerine değinilerek öğrencilerin, bu beyliklerin Anadolu'nun Türkleşmesindeki etkisini yorumlamaları sağlanır. b) Türkiye Selçuklu Devleti'nin teşkilat yapısı ile sosyokültürel özelliklerine ana hatlarıyla değinilir. c) Türkiye Selçuklu Devleti'nin Bizans ile mücadeleleri çerçevesinde Miryokefalon Muharebesi'ne değinilir.

10.1.4. İslam dünyasının korunması bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyyubi Devleti'nin Haçlılarla yaptıkları mücadelelerin sosyokültürel etkilerini analiz eder.	a) Haçlı Seferleri'nin güzergâhı harita/haritalar üzerinde gösterilir. b) Haçlı Seferleri'nin sebeplerine, taraflarına, katılanlarına (çocuk haçlı seferi vurgulanmak üzere), Haçlılar tarafından Hristiyanlara, Müslümanlara ve Yahudilere yapılan katliamlara ve Haçlılara karşı mücadele eden komutanlara (I. Kılıç Arslan, Nureddin Zengi ve Selahaddin Eyyubi vurgulanmak üzere) değinilir. c) Öğrencilerin, Haçlı Seferleri'nin Avrupa'daki siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan dönüştürücü etkisini analiz etmeleri sağlanır. ç) Haçlılarla yapılan mücadelenin Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesindeki pekiştirici rolüne değinilir.
10.1.5. Moğol İstilası'nın Anadolu'da meydana getirdiği siyasi ve sosyal değişimi analiz eder.	Babailer İsyanı'na Moğol İstilası'nın önünü açması bağlamında değinilerek Kösedağ Muharebesi'nden sonra Anadolu'da İkinci Beylikler Dönemi'nin ortaya çıkması kısaca açıklanır.

2. ÜNİTE: BEYLİKTEN DEVLETE OSMANLI SİYASETİ (1302-1453)

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.2.1. 1302-1453 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	Başlıca siyasi gelişmeler olarak Koyunhisar Muharebesi (1302), Bursa'nın Fethi (1326), Palekanon Muharebesi (1329), İznik'in Fethi (1331), İzmit'in Fethi (1337), Karesi Beyliği'nin alınması (1345), Çimpe Kalesi'nin alınması (1353), Edirne'nin Fethi (1363), Çirmen Muharebesi (1371), I. Kosova Muharebesi (1389), Niğbolu Muharebesi (1396), Ankara Savaşı (1402), Fetret Devri (1402-1413), Varna Muharebesi (1444) ve II. Kosova Muharebesi (1448) verilir. **Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.**
10.2.2. Osmanlı Beyliği'nin devletleşme sürecini Bizans'la olan ilişkileri çerçevesinde analiz eder.	a) XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu çevresindeki jeopolitik durum açıklanarak Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuna ve hanedanın köklerinin Oğuz Türklerine dayandırıldığına değinilir. Konu ile ilgili detaylı anlatım yapılmaz. b) Öğrencilerin, Osmanlı Beyliği'nin sınırlarının genişlemesinin farklı fetih yöntemleri ve politikalar (Türkmen göçleri ve gaza siyaseti) izlenerek uzun sürede nasıl gerçekleştiğini analiz etmeleri sağlanır.

10.2.3. Rumeli'deki fetihler ile iskân (şenlendirme) ve istimâlet politikalarının amaçlarını ve etkilerini analiz eder.	a) Osmanlı'nın Anadolu'ya nispeten Rumeli'de daha hızlı hâkimiyet kurmasında, Balkanlar'daki toplulukların yaşadığı iç çekişmelerin (dinî, siyasi, sosyal) etkisi ile Osmanlı idaresinin gayrimüslimlere sunduğu imkânlara değinilir. Öğrencilerin, aynı dönemde Avrupa ülkelerindeki farklı inanca sahip olan insanların yaşam koşullarını bu imkânlarla mukayese etmeleri sağlanır. b) Rumeli'deki fetihlerin kalıcı olmasında rol oynayan demografik güçlerin (dervişler, aşiretler, akıncı uç beyleri, Ahiyân-ı Rûm, Bâciyân-ı Rûm) ve iskân politikasının önemine değinilir. c) XIV. yüzyıldan itibaren Balkanların Türk yurdu olmasıyla Rumeli Türklüğünün doğduğu vurgulanır.
10.2.4. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerini ve sonuçlarını analiz eder.	a) Osmanlı Devleti'nin beyliklere yönelik politikalarındaki değişime değinilir. b) Öğrencilerin, Türk dünyasındaki liderlik mücadelesini Yıldırım Bayezid ve Timur örneği üzerinden ele alarak bu mücadelenin Anadolu'daki yansımalarını sebep ve etki açısından analiz etmeleri sağlanır. c) Fetret Devri'ne ve Osmanlı siyasi birliğinin yeniden sağlanmasına değinilir. Bu bağlamda Türk varlığının devamı için devletin gerekliliği vurgulanır. ç) Sebep ve etkileri bağlamında Şeyh Bedreddin Olayı'na değinilir. d) Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren Türkçeyi resmi yazışma dili olarak kullandığı ve bilim dili haline getirdiği vurgulanır.

3. ÜNİTE: DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SAVAŞÇILAR VE ASKERLER

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.3.1. Kuruluş Dönemi'nde Osmanlı askerî gücünü oluşturan farklı muharip unsurları açıklar.	a) Bir devlete bağlı olmayan savaşçı topluluklar (aşiret savaşçıları, ücretli savaşçılar, inanç ve din uğruna savaşanlar) ile devlet askerleri arasındaki farklar kısaca açıklanarak Türk tarihindeki "alplık" ve "gazilik" kavramlarına değinilir. b) Öğrencilerin, bulundukları yerleşim yerlerinde şehitlikleri ziyaret etmeleri ve bununla ilgili bir kompozisyon yazmaları sağlanır. c) Diğer Türk beylik ve devletlerinin aksine erken tarihte aşiret güçlerinden düzenli birliklere geçen Osmanlı'nın ilk dönem askerî teşkilatına ve bu teşkilatı oluşturan zümrelere değinilir.
10.3.2. Tımar sisteminin özelliklerini siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendirir.	Tımar Sistemi'nin siyasi, sosyal ve ekonomik yönleri kısaca açıklanarak bu sistemin Osmanlı savaş organizasyonundaki rolü vurgulanır.

10.3.3. Yeniçeri Ocağı'nın ve devşirme sisteminin Osmanlı devletleşme sürecine etkisini analiz eder.	a) Kapıkulu Ocağı ile devşirme sisteminin köklerine ve ortaya çıkış sürecine değinilerek bunların merkezî devlet yapısının güçlenmesindeki rolleri vurgulanır. b) Yeniçeri Ocağı ile birlikte profesyonel askerliğin başlamasının Osmanlı Devleti'ni askerî teşkilat ve güç bakımından diğer Türk devletleri ile dönemin Avrupa devletlerinden ayrıştırdığına değinilir.

4. ÜNİTE: BEYLİKTEN DEVLETE OSMANLI MEDENİYETİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.4.1. Sûfîlerin ve âlimlerin öğretilerinin Anadolu'nun İslamlaşmasına etkisini açıklar.	Öğrencilerin, Anadolu'nun İslamlaşmasına ve sosyal huzurun yeniden sağlanmasına etkisi bağlamında başlıca Türk âlim ve mutasavvıflarının (Ahmet Yesevî, Ahî Evran, Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Hacı Bektâş-ı Velî, Yunus Emre, Hacı Bayrâm-ı Velî) temel öğretilerini araştırıp ulaştıkları sonuçları paylaşmaları sağlanır.
10.4.2. Osmanlı devlet idaresinin ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıflarının birlikteliğine dayalı yapısını analiz eder.	Osmanlı toplum düzenindeki askerî (vergi vermeyen) - reaya (vergi ödeyen) ayrımına değinilerek ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıfları ana hatlarıyla açıklanır.
10.4.3. Osmanlı coğrafyasındaki bilim, kültür, sanat ve zanaat faaliyetleri ile bunlara bağlı olarak sosyal hayatta meydana gelen değişimleri analiz eder.	a) Türk dünyasında yetişmiş olan bilim insanlarına (Akşemseddin, Ali Kuşçu ve Uluğ Bey) ve çalışmalarına değinilir. b) Ahşap ve taş işlemeciliği, dokumacılık, çinicilik, hat ve ebru sanatlarına değinilir. c) Sözlü halk kültürü ile saray çevresi ve belirli şehirlerde oluşan kitabî kültür ana hatlarıyla ele alınır. ç) Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte Anadolu ve Rumeli'deki şehirlerin yapısındaki dönüşüme (şehir planı, mimari anlayış) değinilir. Öğrencilerin, Bursa ve İstanbul örnekleri üzerinden bir İslam şehrinin nasıl şekillendiğini analiz etmeleri sağlanır.

5. ÜNİTE: DÜNYA GÜCÜ OSMANLI (1453-1595)

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.5.1. 1453-1520 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	Başlıca siyasi gelişmeler olarak İstanbul'un Fethi (1453), Sırbistan'ın alınması (1454), Amasra'nın alınması (1459), Mora'nın alınması (1460), Sinop ve Trabzon'un alınması (1461), Eflâk'ın alınması (1462), Bosna ve Hersek'in alınması (1463), Venedik ile mücadele (1463-1479), Otlukbeli Muharebesi (1473), Karamanoğlu Beyliği'ne son verilmesi (1474), Kırım'ın Fethi (1475), Boğdan'ın alınması (1476), Arnavutluk'un alınması (1479), İtalya Seferi (1480), Cem Sultan Olayı (1481-1495), İspanya'daki Müslümanların ve Yahudilerin kurtarılması (1492), Çaldıran Muharebesi (1514), Mercidabık Muharebesi (1516) ve Ridaniye Muharebesi (1517) verilir. **Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.**
10.5.2. İstanbul'un fetih sürecini sebepleri ve stratejik sonuçları açısından analiz eder.	a) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin kurumsallaşmasında (idari, kültürel ve demografik boyutlar) İstanbul'un Fethi'nin oynadığı role ilişkin çıkarımda bulunmaları sağlanır. b) İstanbul'un Fethi'nin bölgesel ve küresel yansımalarına değinilir. c) II. Mehmet'in kara ve denizlerdeki fetihlerinin stratejik önemine değinilir. ç) Öğrencilerin, Haçlı Seferleri ile İstanbul'un Fethi'ni, İstanbul'a ve şehirdeki mabetlere (Ayasofya vb.) verilen değer bakımından mukayese etmeleri sağlanır. d) II. Mehmet'in karakteri, vizyonu, ilme verdiği önem vurgulanarak fethin gerçekleşmesinde onun kişisel özelliklerinin etkisine değinilir.
10.5.3. Osmanlı Devleti'nin İslam coğrafyasında hâkimiyet kurmasının Türk ve İslam dünyası üzerindeki etkilerini analiz eder.	I. Selim Dönemi'nde Osmanlı-İran ve Osmanlı-Memlûk ilişkilerine, Türk ve İslam dünyasında liderlik mücadelesi bağlamında değinilir.
10.5.4. 1520-1595 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	Başlıca siyasi gelişmeler olarak Belgrad'ın Fethi (1521), Rodos'un Fethi (1522), Mohaç Muharebesi (1526), I. Viyana Kuşatması (1529), İstanbul Antlaşması (1533), Cezayir'in alınması (1533), Preveze Deniz Savaşı (1538), Hint Deniz Seferleri (1538-1553), Tebriz'in alınması (1548), Trablusgarp'ın Fethi (1551), Nahçıvan'ın alınması (1553), Sudan'ın Kızıldeniz sahilinde Sevâkin Adası merkezli Habeş Eyaleti'nin kurulması (1555), Zigetvar Seferi (1566), Yemen'in alınması (1568), Kıbrıs'ın Fethi (1571), İnebahtı Deniz Savaşı (1571), Tunus'un Fethi (1574) ve Fas'ta Osmanlı hâkimiyetinin kurulması (1578) verilir. **Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.**

10.5.5. Kanuni Döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nin eriştiği olgunluğu siyasi sınırlar ve devlet teşkilatı açısından açıklar.	Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet alanını genişletme çabaları bağlamında Habsburglar ve Safevilerle olan ilişkileri kısaca ele alınır.
10.5.6. Uyguladığı uzun vadeli stratejinin Osmanlı Devleti'nin dünya gücü haline gelmesindeki rolünü analiz eder.	a) Osmanlı Devleti'nin XV ve XVI. yüzyıllardaki stratejik rakiplerine [Venedik, Ceneviz, Portekiz, İspanya, Habsburglar, Safeviler, Memlûkler] karşı uyguladığı uzun vadeli politikalar ve kurduğu stratejik ortaklıklara Osmanlı Devleti'nin Batı, Doğu ve Güney siyaseti bağlamında değinilir. b) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin batıdaki ilerleyişi karşısında Avrupa'da oluşan Türk algısını sebep ve etki açısından analiz etmeleri sağlanır. c) Osmanlı'nın XV ve XVI. yüzyıllarda izlediği siyasetin uzun vadeli etkilerine [Roma Katolik Kilisesi'ne karşı Ortodoksluğun ve Protestanlığın himaye edilmesi, Avrupa monarşilerinin varlıklarını devam ettirmeleri (Fransa, İngiltere ve Hollanda), Afrika'daki Müslümanların himaye edilmesi] değinilir. ç) Osmanlı Devleti'nin uyguladığı ekonomi politikalarından ticaret yollarının kontrolü ve kapitülasyonlara değinilerek bunlar üzerinden kurulan uzun vadeli stratejik ortaklıklara vurgu yapılır.
10.5.7. Osmanlı Devleti'nin takip ettiği kara ve deniz politikalarını analiz eder.	a) Osmanlı Devleti'nin öncelikli olarak bir kıta (kara) gücü olduğu vurgulanır ve dönemin diğer büyük kıta güçlerine kısaca değinilir. b) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin denizlerde yaptığı fetihlerin Akdeniz hakimiyetine etkisini ve bu bağlamda Kıbrıs'taki Türk varlığının tarihsel önemini analiz etmeleri sağlanır. c) Coğrafî Keşifler'e ve sonrasında Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında yaşanan katliamlara ve bu bölgelerin zenginliklerinin Avrupa'ya taşınmasına değinilir. ç) Coğrafi Keşifler'in Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyetinde meydana getirdiği değişimler ile okyanus güçlerinin Akdeniz'e nüfuz etme çabalarına değinilir. d) Osmanlı Devleti'nin stratejik amaçlı olarak Akdeniz dışına yönelme çabaları bağlamında Hint Deniz Seferleri'ne değinilir.

6. ÜNİTE: SULTAN VE OSMANLI MERKEZ TEŞKİLATI

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.6.1. Topkapı Sarayı'nın devlet idaresinin yanı sıra devlet adamı yetiştirilmesinde ve şehir kültürünün gelişmesindeki rollerini analiz eder.	a) Divân-ı Hümâyun ve Enderun'a değinilerek Topkapı Sarayı'nın devlet idaresi ve devlet adamı yetiştirilmesinin merkezi olduğu vurgulanır. b) Öğrencilerin, Topkapı Sarayı'na gezi/sanal gezi yapmaları ve Topkapı Sarayı'nın Osmanlı medeniyetine etkisine kanıtlar gösteren tanıtım rehberi hazırlamaları sağlanır.

10.6.2. Osmanlı Devleti'nde merkezî otoriteyi güçlendirmeye yönelik düzenlemeleri analiz eder.	Türklerde belirgin bir veraset sisteminin olmamasına, Fatih Kanunnamesi ile padişaha kendi öz kardeşini devletin bekası için katletme izninin verilmesine, müsadere sistemine ve şehzadelerin yetiştirilme usulüne kısaca değinilerek bunların Osmanlı devlet yönetimine etkisi vurgulanır.

7. ÜNİTE: KLASİK ÇAĞDA OSMANLI TOPLUM DÜZENİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
10.7.1. Osmanlı Devleti'nde millet sisteminin yapısını analiz eder.	Ümmet ve millet kavramlarına değinilerek farklı dinî ve kültürel kimliklere sahip toplum kesimlerini idare etmenin millet sistemi sayesinde mümkün olduğu vurgulanır.
10.7.2. Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerleşim yerlerinin İslam kültürünün etkisiyle geçirdiği dönüşümü analiz eder.	a) Öğrencilerin, fethedilen bölgelerdeki gayrimüslimlerin yaşadıkları toplumsal değişimi analiz etmeleri sağlanır. b) Öğrencilerin, Osmanlı şehirlerindeki mahalle merkezli sosyal hayat unsurlarını (panayır ve şenlikler, dinî törenlerin günlük hayata yansımaları, yemek kültüründeki çeşitlilik, kıraathane/kahvehane ve bozahane kültürü, kıyafetlerdeki çeşitlilik) değişim ve süreklilik açısından analiz etmeleri sağlanır.
10.7.3. Osmanlı ekonomik sistemi içerisinde tarımsal üretimin önemini açıklar.	Osmanlı Devleti'nde devletin toprak üzerindeki mülkiyeti ve çifthane sisteminin, zirai üretimin sürdürülmesindeki rolüne değinilir.
10.7.4. Lonca Teşkilatının Osmanlı ekonomik sistemi ve toplum yapısındaki yerini analiz eder.	a) Loncaların toplumsal hayat ve mesleki eğitimdeki yerine değinilerek Osmanlı şehirlerindeki başlıca meslek grupları kısaca ele alınır. b) Osmanlı ekonomik sistemi içerisindeki başlıca ticaret mekânlarına (liman, kervansaray, pazar yeri, bedesten ve kapan) ve Osmanlı yönetiminin tüketici ve üreticiyi korumak için uyguladığı yöntemlere (narh, denetim ve ihracat yasakları) değinilir.
10.7.5. Osmanlı Devleti'nde vakıfların sosyal hayattaki yerini ve önemini açıklar.	a) Vakıfların sosyal hayatta üstlendiği rollere (imar faaliyetleri, dinî ve sosyo-ekonomik hizmetler) değinilerek faaliyet alanlarının çeşitliliği vakfiye örnekleri üzerinden kısaca ele alınır. b) Öğrencilerin, vakıf sistemine yönelik geçmişteki ve günümüzdeki uygulamaların benzer ve farklı yönlerini karşılaştırmaları sağlanır

TARİH DERSİ (11. SINIF) ÖĞRETİM PROGRAMI

1. ÜNİTE: DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ (1595-1774)

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
11.1.1. 1595-1700 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	*Başlıca siyasi gelişmeler olarak Haçova Muharebesi (1596), Zitvatorok Antlaşması (1606), Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639), Girit'in Fethi (1669), Bucaş Antlaşması (1672), Bahçesaray Antlaşması (1681), II. Viyana Kuşatması (1683), Karlofça Antlaşması (1699) ve İstanbul Antlaşması (1700) verilir. Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.*
11.1.2. XVII. yüzyılda değişen siyasi rekabet içerisinde Osmanlı Devleti'nin izlediği politikaları açıklar.	*a) Avusturya'yla yapılan Zitvatorok Antlaşması ile Avrupa diplomasisinde mütekabiliyet esasının kabul edildiği vurgulanır.* *b) Osmanlı Devleti'nin Kazak meselesinden dolayı kuzeye yönelme politikasına (Hotin-Kamaniçe ve Çehrin seferleri) değinilir.* *c) Kasr-ı Şirin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin doğu sınırının büyük ölçüde belirlendiğine değinilir.* *ç) Öğrencilerin, II. Viyana kuşatması nedeniyle kurulan Kutsal İttifak'ın etkilerini ve Karlofça Antlaşması'nın tarihsel önemini açıklamaları sağlanır.*

11.1.3. Denizcilik faaliyetlerinin içdenizlerden okyanuslara taşınmasının dünya siyasetine ve ticaretine etkilerini analiz eder.	*a) Öğrencilerin, Avrupalı güçlerin değişen denizcilik stratejilerini, küresel (askerî ve ekonomik) faaliyetlerini ve uyguladıkları sömürgeciliğin etkilerini analiz etmeleri sağlanır.* *b) Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ve Karadeniz hâkimiyetinin zayıflamasının sebepleri üzerinde durulur. Bu bağlamda Osmanlı denizciliğinde kadırgadan kalyona geçişe değinilir.*
11.1.4. 1700-1774 yılları arasındaki süreçte Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle yürüttüğü rekabeti ve bu rekabette uyguladığı stratejileri analiz eder.	*a) Başlıca siyasi gelişmeler olarak Prut Antlaşması (1711), Pasarofça Antlaşması (1718), Patrona Halil İsyanı (1730), Belgrad Antlaşması (1739), Kapitülasyonların sürekli hale gelmesi (1740), Çeşme Baskını (1770) ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) verilir. Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.* *b) Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'yla kaybettiği toprakları geri alma stratejisine değinilir.* *c) Safevi Türk Devleti'nde yaşanan hanedan değişikliğinin Osmanlı Devleti'nin İran ve Rusya ile olan ilişkilerindeki etkisine değinilir.* *ç) 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sebep ve sonuçları bakımından ele alınır. Bu bağlamda öğrencilerin, Kırım'ın kaybedilmesini tarihsel önem açısından analiz etmeleri sağlanır.*

2. ÜNİTE: DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
11.2.1. Avrupa düşüncesinde meydana gelen değişimleri ve bunların etkilerini analiz eder.	*a) Roma Katolik Kilisesi'nin kurduğu baskıya karşı gelişen fikrî-manevi (Rönesans-Reform, sekülerleşme), sosyal ve ekonomik (merkantilizm ve burjuva sınıfının güçlenmesi) değişimler ana hatlarıyla ele alınır.* *b) Öğrencilerin, modern devletler hukukunun ortaya çıkması sürecinde Vestfalya Barışı'nı sebep ve etki açısından analiz etmeleri sağlanır.* *c) Bilim Devrimi'nin Avrupa'da meydana getirdiği değişime değinilir.*
11.2.2. Avrupa'daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı idari, askerî ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri analiz eder.	*a) Coğrafi Keşifler'in ardından Avrupa'ya ve dünyaya yayılan değerli madenlerin ortaya çıkardığı ekonomik değişimin Osmanlı coğrafyasında enflasyona yol açtığı vurgulanır.* *b) Kapitülasyonların sürekli hale gelmesinin Osmanlı ekonomisine etkisine değinilir.* *c) Merkantilist ekonomi ve Askerî Devrim'in, Osmanlı Devleti'nin toprak düzeninde ve buna bağlı savaş organizasyonunda yol açtığı zorunlu dönüşümler (Yeniçeri Ocağı mevcudunun artışı ve devşirme sisteminin sona ermesi; tımar sisteminin önemini yitirmesiyle ordunun lojistik sisteminin bozulması) kısaca açıklanır.* *ç) Öğrencilerin, Avrupalıların değişen savaş stratejileri üzerine Osmanlı ordusunun kale kuşatmasında uzmanlaşırken meydan muharebelerinde tecrübe kaybetmesini ve bunun etkilerini analiz etmeleri sağlanır.* *d) Osmanlı Devleti'nde artan savaş finansmanını karşılamak için alınan tedbirlere (vergilerin arttırılması, iltizam ve malikâne sistemleri ve olağanüstü savaş vergileri) değinilir.*

11.2.3. Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzenindeki çözülmeleri önleme çabalarını analiz eder.	*a) XVII ve XVIII. yüzyıllarda gerçekleşen isyanlar (Celâli ve Yeniçeri isyanları) kısaca ele alınır.* *b) İç siyasi karışıklıklara engel olmak amacıyla Ekber ve Erşed Sistemi'nin ihdas edildiğine değinilir.* *c) Layihalarda sunulan çözüm önerilerine Koçi Bey Risalesi örneği üzerinden değinilir.* *ç) Lâle Devri olarak bilinen dönemdeki yeniliklerin Osmanlı sosyal hayatındaki etkileri kısaca ele alınır.* *d) Avrupa'da matbaanın kullanılmaya başlanmasının bilginin üretilmesi ve bilgiye erişim alanlarında sağladığı imkânlara temas edilerek Osmanlı Devleti'nde Müslüman ve gayrimüslimlerin matbaayı kullanmaya başlama süreçlerine değinilir.* *e) Öğrencilerin, dönemin ilim ve irfan geleneğini canlandıran kişilerden (Evliya Çelebi, Katip Çelebi vb.) birini araştırmaları ve bu kişinin Osmanlı ilim ve irfan geleneğindeki yerine ilişkin çıkarımlarda bulunmaları sağlanır.* *f) Öğrencilerin, 1595-1800 yılları arasında hüküm süren padişahlardan birinin idare tarzını dönem in bakış açısıyla değerlendirmeleri sağlanır.*

3. ÜNİTE: DEVRİMLER ÇAĞINDA DEĞİŞEN DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
11.3.1. Fransız İhtilali ve Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte devlet-toplum ilişkilerinde meydana gelen dönüşümü açıklar.	*a) Fransız İhtilali'ne giden süreç ve ihtilalin sonuçları ana hatlarıyla açıklanır.* *b) Öğrencilerin, ihtilalin sonuçları bağlamında Vendee Katliamı örneği üzerinden ihtilal süreci ve sonrasında yaşanan katliamları ana hatlarıyla açıklamaları sağlanır.* *c) Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikir akımlarının; imparatorlukların (Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı) siyasi hayatlarına etkilerine ilişkin örneklere değinilir.* *ç) Geleneksel üretim tarzı ile endüstriyel üretim tarzı arasındaki farklara değinilir.* *d) Avrupa'da Sanayi İnkılabı sonrasında belirginleşen sınıflı toplum yapısının mutlakiyetçi monarşilerin anayasal monarşilere dönüşmesi üzerindeki etkisine değinilir.*
11.3.2. Sanayi İnkılabı sonrası Avrupalıların giriştiği sistemli sömürgecilik faaliyetleri ile küresel etkilerini analiz eder.	*Öğrencilerin, Avrupa devletlerinin sömürgecilik faaliyetleri kapsamında yaptıkları katliamların etkileri hakkında çıkarımlarda bulunmaları sağlanır.*

11.3.3. Osmanlı Devleti'nde modern ordu teşkilatı ve yurttaş askerliğine yönelik düzenlemelerin siyasi ve sosyal boyutlarını analiz eder.	a) Fransız İhtilali sonrasında Avrupa'da uygulanmaya başlanan zorunlu askerlik sisteminin gerekçelerine ve sosyo-politik etkilerine değinilir. b) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin yeni düzenli ordu kurma teşebbüslerinin (Nizam-ı Cedit, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye) gerekçelerini analiz etmeleri sağlanır.
11.3.4. Ulus devletleşme ve endüstrileşme süreçlerinin sosyal hayata yansımalarını analiz eder.	*a) Ulaşım ve haberleşme sektörlerindeki gelişmelerin (demiryolu, telgraf) merkezî idarelere hâkimiyet alanları üzerindeki otoritelerini arttırma imkânı vermesi Osmanlı Devleti örneği üzerinden ele alınır.* *b) Avrupa devletleriyle girilen siyasi ve askerî rekabet çerçevesinde açılan kurumlara (Hendesehane ve Mühendishaneler, Mekteb-i Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye ve diğer meslek okulları) ve II. Mahmud Dönemi'nden itibaren zorunlu örgün eğitimin başlatılmasına değinilir. Bu kurumların ulus devletleşme süre-cindeki rolleri kısaca açıklanır.* *c) Osmanlı Devleti'nde açılan azınlık okulları ile yabancı ve misyoner okullarına değinilerek II. Abdülhamit Dönemi'nde devlet tarafından kurulan okullar kısaca ele alınır.* *ç) II. Abdülhamid Dönemi'nde gerçekleştirilen devlet hastanelerinin ve Dârülaceze gibi sosyal yardım kurumlarının kurulması, emeklilik sistemi ve yoksul aylığı uygulamaları ele alınır. Öğrencilerin, bu uygulamaların günümüzde de varlıklarını sürdürdüklerini değişim ve süreklilik açısından analiz etmeleri sağlanır.* *d) Türk tarihinde siyasi ve sosyal alanlardaki yüzyıllar boyunca süren değişime rağmen önemini devam ettiren/varlığını koruyan unsurlara (dil, aile yapısı, bayrak) değinilir.*

4. ÜNİTE: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DENGE STRATEJİSİ (1774-1914)

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
11.4.1. 1774-1914 yılları arasındaki süreçte meydana gelen başlıca siyasi gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde gösterir.	*Başlıca siyasi gelişmeler olarak Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı (1783), Fransız İhtilali (1789), Yaş Antlaşması (1792), Sırp İsyanı (1804), Viyana Kongresi (1815), Rum İsyanı (1821), Edirne Antlaşması (1829), Hünkar İskelesi Antlaşması (1833), Balta Limanı Antlaşması (1838), Tanzimat Fermanı (1839), Londra Boğazlar Sözleşmesi (1841), Kırım Savaşı (1853-1856), Islahat Fermanı (1856), Paris Antlaşması (1856), Kanun-î Esasi'nin ilanı (1876), Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878), Berlin Antlaşması (1878), Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin kurulması (1881), ll.Meşrutiyet'in ilanı (1908), Trablusgarp Savaşı (1911), I. Balkan Savaşı (1912) ve II. Balkan Savaşı (1913) verilir. Burada verilen kronolojik sıralama, öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini desteklemeye yöneliktir. Sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.*

11.4.2. Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığına yönelik iç ve dış tehditleri analiz eder.	*a) Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesiyle birlikte büyük güçlerin Osmanlı coğrafyasına nüfuz etme, muhtemel bir dağılma durumunda Osmanlı topraklarını paylaşma (Şark Meselesi) veya işgal etme (Kuzey Afrika'daki toprak kayıpları vb.) çabaları küresel güç mücadelesi bağlamında ele alınır.* *b) 1815 Viyana Kongresi ile başlayan süreçte büyük güçlerin müdahalesiyle uluslararası boyut kazanan konular (1821 Rum İsyanı ve sonrasında Yunanistan'ın kurulması ve Osmanlı Devleti aleyhine topraklarını genişletmesi, Kırım Savaşı ve sonrasında Osmanlı Devleti'nin Paris Antlaşması ile Avrupa devletler hukukuna dâhil edilmesi, 93 Harbi ve sonrasında Berlin Kongresi ile Doğu Anadolu'daki Ermeni Meselesi) bağlamında Osmanlı Devleti'nin varlığının Avrupalı devletler tarafından tehdit edildiği üzerinde durulur.* *c) Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin merkezi yönetimine rağmen güç kazanması ve nüfuz alanını genişletme çabalarına değinilir.* *ç) Rusya'nın Türk Boğazları ile ilgili talepleri karşısında Avrupalı güçlerin Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasına ve bunun gerekçelerine değinilir.* *d) Öğrencilerin, 1768-1914 arasındaki süreçte Osmanlı-Rus rekabetini sebep-sonuç ilişkisi açısından analiz etmeleri sağlanır.* *e) Avrupa devletleri arasındaki bloklaşmalarla değişen uluslararası şartlara değinilerek Avrupa'daki topraklarını kaybeden Osmanlı Devleti'nin çeşitli büyük güçlerle ittifak arayışları ele alınır.* *f) Birinci Dünya Savaşı öncesinde ülke dışındaki Müslüman toplulukların (Arakan, Azerbaycan, Moritus vb.) Osmanlı Devleti'ne yaptığı yardımlara değinilir. Öğrencilerin, bu yardımlarda bulunanların duygu, düşünce ve amaçlarına dair çıkarımlarda bulunmaları sağlanır.*

11.4.3. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-ı Esasi'nin içeriklerini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendirir.	*a) Öğrencilerin, Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Kanun-ı Esasî'nin (I. ve II. Meşrutiyet); uluslararası güçler, yerel siyasi aktörler ve ahalinin kriz dönemlerindeki farklı taleplerinin merkezî idare tarafından uzlaştırılmasına yönelik çabalar olduğunu değerlendirmeleri sağlanır.* *b) Mecelle ve Kanun-ı Esasi örnekleri üzerinden Osmanlı hukuk sisteminde meydana gelen değişiklikler; devlet-toplum ilişkileri ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyasi sistemine entegrasyonu çerçevesinde kısaca ele alınır.* *c) Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemeye yönelik Üç Tarz-ı Siyaset olarak bilinen fikir akımlarının, merkezî idarenin ve düşünce adamlarının siyasi ve toplumsal birliği koruma çabaları olduğuna değinilir.* *ç) Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda başlayan seçim ve meclis kültürünün (muhtarlıklar, taşra meclisleri, Meşrutiyet dönemlerinde yapılan mebus seçimleri, çok partili hayata geçiş denemeleri) demokratikleşme yolunda atılan adımlar olduğuna değinilir.*
11.4.4. 1876-1913 arasında gerçekleştirilen darbelerin Osmanlı siyasi hayatı üzerindeki etkilerini değerlendirir.	*a) 1876, 1909 ve 1913 darbelerinin sebeplerine ve sosyo-politik sonuçlarına ve bu süreçte yaşanan toprak kayıplarına değinilir.* *b) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen darbeleri ve bunların karakteristik özelliklerini analiz etmeleri sağlanır.*

5. ÜNİTE: XIX VE XX. YÜZYILDA DEĞİŞEN SOSYO-EKONOMİK HAYAT

KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
11.5.1. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde endüstriyel üretime geçiş çabalarını ve bu süreçte yaşanan zorlukları analiz eder.	*a) Osmanlı Devleti'nde sanayileşme çabalarının önündeki engellere (sermaye, bilim ve teknoloji, yetişmiş personel ve uzun vadeli strateji konularındaki yetersizlikler) değinilir.* *b) Küresel kapitalist güçlerle rekabet etme konusundaki zorluklar; 1838 Balta Limanı Antlaşması örneğinden hareketle gümrük ve ticaret antlaşmalarının sınırlayıcılığı ve yerli üretim yerine ithalatın tercih edilmesi gibi faktörler bağlamında kısaca ele alınır.* *c) 1856'dan sonraki süreçte kamu maliyesinde yaşanan borç krizleri sonucunda Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin kurulmasına değinilir.* *ç) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki ekonomik duruma dair göstergelerin yer aldığı verileri inceleyip analiz etmeleri sağlanır.* *d) İttihat ve Terakki Hükûmetlerinin hedeflediği Millî İktisat Politikasına değinilir.*
11.5.2. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki nüfus hareketlerinin siyasi, askerî ve ekonomik sebep ve sonuçlarını analiz eder.	*a) Osmanlı Devleti'ndeki nüfus artış hızının büyük güçlere nispetle azalmasının uluslararası rekabette güç kaybı üzerindeki etkilerine değinilir.* *b) Öğrencilerin, Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmesiyle başlayan süreçte Türk ve Müslüman ahalinin maruz kaldığı katliamları, İstanbul ve Anadolu'ya yaptıkları göçler sırasında yaşadıklarını tarihsel empati kurarak analiz etmeleri sağlanır.*

11.5.3. Modernleşmeyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik hayata etkilerini analiz eder.	*a) Modern şehirlerin dokusunda yaşanan değişimin olumlu ve olumsuz sonuçları kısaca ele alınır.* *b) Öğrencilerin, XIX. yüzyıldaki salgın hastalıkların etkilerini ve Osmanlı Devleti'nin buna yönelik aldığı tedbirler kapsamında edinilen tecrübeyi analiz etmeleri sağlanır.* *c) XIX. yüzyılda gazetelerin ve diğer süreli yayınların artmasıyla birlikte kamuoyunun etkin hale geldiği vurgulanır.*